

Dubravka Zima. *Praksa svijeta : biografija Ivane Brlić-Mažuranić.* Zagreb: Ljevak, 2019., 415 str.

U posljednjih dvadeset godina bibliografija radova o Ivani Brlić-Mažuranić dosegla je stotinjak jedinica. Objavljen je niz članaka, studija, zbornika radova, kao i kritička izdanja njezinih sabranih djela (u izdanju Ogranka Matice hrvatske Slavonski Brod i u uredništvu prof. dr. sc. Vinka Brešića), čime je autoričin opus predstavljen u cijelosti. Povodom stote obljetnice prvoga objavljivanja *Čudnovatih zгода šegrtu Hlapića* (1913.) objavljen je opsežan zbornik radova o autorici i samom djelu, a o istom romanu knjigu je napisao i Berislav Majhut. S obzirom na to da do sada još nije napisana kritička biografija Ivane Brlić-Mažuranić, na taj se zahtjevan posao odlučila profesorica i istraživačica dječje i adolescentske književnosti Dubravka Zima, koja je još 2001. godine objavila knjigu o Ivani Brlić-Mažuranić s fokusom na njezin književni opus. Kako i sama autorica kaže, ova knjiga nastoji provjeriti, razlučiti, razjasniti i utemeljiti podatke, razumjeti i artikulirati socijalni i povijesni okoliš autoričina života i – barem djelomice – rekonstruirati (žensku) mikropovijest, odnosno povijest svakodnevice na primjeru Ivane Brlić-Mažuranić kao pripadnice elitnoga dijela novonastale hrvatske građanske klase.

Knjiga se sastoji od deset poglavlja, od kojih je prvo predgovor, a posljednje epilog. Naslovi poglavlja kronološki govore o pojedinim razvojnim i životnim fazama Ivane Brlić-Mažuranić polazeći od kratkoga uvoda u povijest njezine obitelji, zatim doznajemo o njezinu rođenju i ranom djetinjstvu do dolaska obitelji Mažuranić u Zagreb, zagrebačkom predadolescentskom i adolescentskom razdoblju, zarukama i udaji, prilikom čega se seli u Brod na Savi, braku i majčinstvu sve do faze intenzivnoga pisanja (1900. – 1923./24.) te društvenoga priznanja i zrelosti. Unutar poglavlja, u svakoj od faza, njezin se život prati u obiteljskom, društvenom, kulturno-povijesnom, klasnom i političkom kontekstu u kojem je živjela. Na kraju knjige predstavljen je izbor iz bibliografije Ivane Brlić-Mažuranić, koji čine Ivanine knjige (prva hrvatska i važna prijevodna izdanja) te prilozi u periodici objavljeni za autoričina života.

Odrastanje Ivane Brlić-Mažuranić obilježilo je usvajanje obrazaca ponašanja koje su nametnule rodne politike kasnoga 19. stoljeća, a u čija su načela utisnuta ograničenja, dosezi i očekivanja usmjerena ženama. Njezino mladenaštvo proteklo je u ozračju u kojem je ideal ženskoga još uvijek bila poslušnost i neupletanje u ono što ne ulazi u domenu obiteljskoga i doma. Djevojački identitet bio je poželjan kada su ga karakterizirali stid, krotkost, nježnost i šutljivost. Sve to vodilo je “proizvodnji” dobrih majki, supruga i kućanica. U jednom zapisu iz ožujka 1889. petnaestogodišnja Ivana piše da je navika starijih, umornijih, “iztrošenijih” ljudi na mladenačke misli i osjećaje odgovoriti rečenicom: “Neimaš prakse svieta.” Pita se ona uplašeno kako je moguće

da mlada, slatka maštanja mogu zauzvrat primiti takav podrugljiv ton. *Praksa svijeta* iz toga zapisa predstavlja životno iskustvo koje će u Ivaninu slučaju biti zapriječeno nepropusnim klasno-rodnom politikama i esencijalističkom predodžbom ženskoga kao drukčijega, podređenoga i slabijega. Otuda i naslov ove knjige.

Spomenuto prihvatljivo društveno ponašanje i položaj žene imali su svoj odraz i u obrazovnim politikama u 19. stoljeću. S deset godina, u zimu 1884., Ivana prvi put polazi nastavu u javnoj obrazovnoj instituciji – Općoj pučkoj školi u Zagrebu pod ravnateljstvom Marije Jambrišak, koja joj je predavala hrvatski jezik i bila njezina razrednica. Do tada se obrazovala u privatnom okruženju slušajući nastavu “od kuće”. Posljednju svjedodžbu u javnom obrazovnom sustavu Banske Hrvatske dobiva završivši peti razred Više djevojačke učione u Zagrebu. Ta svjedodžba, koju Ivana stječe u dobi od 11 godina, označava i njezin najviši postignuti obrazovni stupanj. Iste 1885. godine započinje bilježiti svoja zapažanja, impresije i prve pjesme. Najraniji zapisi čuvaju priče o ljepotama planinskoga ogulinskoga kraja, promišljanja o pjesništvu i književnom stvaralaštvu te ljubavi prema hrvatskoj domovini. Sjeća se jednoga događaja na satu u školi kada je učitelj zadao učenicima da sami osmisle primjer “razširene proste rečenice”. Obuzeo ju je čudan osjećaj, posve nov – nestrpljenje izazvano slutnjom vlastite kreacije za razliku od dotadašnjih zadaća u kojima je smjela samo reproducirati naučeno, pročitano, tuđe. Dobivena “dozvola za pisanje” rezultirala je fizičkom omamljenošću i uzbuđenjem.

Dnevnik počinje pisati 1888. godine. Tada vrijeme provodi najčešće u obiteljskom okruženju i druženju s vršnjacima, posjećujući plesove, glazbene večeri u privatnim građanskim kućama, kazališta, opere, odlazeći na klizanje i gradska šetališta, s obitelji u njihov vinograd u Hališću, gdje spominje svojega dragog psa Cifru, te baveći se tjelovježbom (ali tek do svoje 15. godine, nakon toga *gombanje* postaje neprimjereno za djevojku njezine dobi). U tom razdoblju mnogo čita, a najviše ju zaokuplja pitanje književne kreacije. U dnevniku je zastupljen politički diskurs te religijska razmatranja i molitve.

S navršениh 18 godina Ivana se u Zagrebu udaje za tridesetogodišnjega brodskog odvjetnika Vatroslava Brlića. Taj je datum ujedno i završetak njezine “službene” adolescencije. Odmah po vjenčanju novopečeni supružnici sele se u Brod na Savi te započinje Ivanina redovita korespondencija, vjerojatno kao nadomjestak zaustavljenoga književnog stvaranja, s obitelji (ponajprije s majkom). Teme o kojima majka i kći pišu uglavnom se tiču ženskih kulturnih praksi povezanih s brakom i majčinstvom jer je Ivana nedugo nakon vjenčanja rodila prvu kćer Nadu, a nakon nje još šestoro djece, od kojih je dvoje umrlo.

Ozbiljnije Ivanino pisanje započinje 1900. godine, kada je u *Narodnim novinama* objavljen njezin prvi tekst potpisan inicijalom M., u kojemu pripovjedač muškoga roda u prvom licu pripovijeda o sajmu u Derventi. Sve zajedno, uz mnoštvo članaka u periodici, objavila je devet knjiga: zbirku od pet pripovjedaka *Valjani i nevaljani* (1901.); zbirku sa 16 kratkih pripovjedaka i 30 pjesama *Škola i praznici* (1905.); pjesničku zbirku *Slike* (1912.); njezino najčešće analizirano i interpretirano djelo i najomiljeniju knjigu dječje književnosti u Hrvatskoj – roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*

(1913.); zbirku priča prevedenu na gotovo sve europske jezike, kojom je Ivana stekla svjetsku slavu i bila nominirana za Nobelovu nagradu za književnost, *Priče iz davnine* (1916.); knjigu s tekstovima sa savjetima mladima *Knjiga omladini* (1923.); stihovani prijevod nepoznatoga njemačkog izvornika na hrvatskom *Radosna majka – dobra pjestinja* (1924.); slikovnicu o dječjoj njezi i higijeni *Dječja čitanka o zdravlju* (1927.) i roman *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata* (1937.). Objavila je i nekoliko knjižnih izdanja građe iz *Arhiva obitelji Brlić*, separat iz časopisa *Hrvatska revija* s predavanjem pod naslovom *Mir u duši* (1929.). Te su dvije knjige objavljene nakon njezine smrti.

U posljednjih petnaest godina ima bipolaran odnos prema pisanju – istovremeno osjeća privlačnost i potrebu te s druge strane misli o besmislu pisanja. Održava komunikaciju s Dragutinom Domjanićem, Milutinom Cihlarom Nehajevim, Dragutinom Prohaskom, Milicom Bogdanović, Franjom Bučarom, Vladimirom Nazorom. Godine 1930. Franjo Bučar pripremio je temat o Ivaninu književnom radu u časopisu *Hrvatska revija* te ga naslovio *Hrvatski Andersen*. Doživjela je i titulu prve žene koja je postala (dopisni) član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Godine 1938., izmoždena financijskim, stambenim, organizacijskim i emocionalnim problemima, Ivana umire u 64. godini života u zagrebačkom sanatoriju na Srebrnjaku.

Lea Bakić

Mikica Maštrović. *Hrvatska grafika : prilozi za povijest hrvatskoga multioriginala*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2019., 824 str.

Naklada Ljevak u biblioteci *Povijest umjetnosti u Hrvatskoj* krajem 2019. donosi pod uredništvom Nade Brnardić još jedno monumentalno djelo (tvrdo ukoričena, bogato ilustrirana knjiga u nakladi od 1500 primjeraka) za koje se može pretpostaviti da će imati golem uspjeh. Radi se o monografiji *Hrvatska grafika : prilozi za povijest hrvatskoga multioriginala* autorice Mikice Maštrović.

Poglavlja (“Knjižna grafika”, “Grafika od XVI. do XIX. stoljeća”, “Hrvatska grafika XX. stoljeća”, “Grafičke škole i studiji”, “EXAT 51”, “Nove tendencije”, “Zagrebačka serigrafija”, “Hrvatski ex libris”, “Suvremena grafika”, “Grafičke smotre”, “Grafičke mape”, “Atelijeri za izdavanje grafika i nakladnici”, “Veće zbirke grafika u Hrvatskoj”, “Ostale grafičke zbirke”, “Zaštita grafičkog lista”, “Životopisi hrvatskih grafičara”, “Pojmovnik”, “Literatura” i “Kazalo imena”) otkrivaju da se radi o enciklopedijskom djelu, baš kako su to ocijenili i uvaženi recenzenti. Naime, pored zadovoljstva koje ćemo imati koristeći *Hrvatsku grafiku* kao udžbenik ako smo student neke od likovnih umjetnosti ili povijesti umjetnosti ili tek ljubitelj grafičke umjetnosti, mogli smo i samim dolaskom na neku od promocija ove knjige (primjerice u Muzeju Mimara) uživati u iznimnim i nadahnutim riječima njezinih predstavljača, odnosno recenzenata: nekadašnjega ministra kulture, kolekcionara i nakladnika grafičkih mapa Bože Biškupića, likovnoga i književnoga kritičara Tonka Maroevića i grafičara Frane Para, koji se potpuno slažu da se radi o prvom sustavnom pregledu hrvatske grafike.